

ALEKSANDRA GOLIK-PRUS

HISTORIA MAGISTRA VITAE EST

ozes bellis
 na mortu
 affliction
 miffere
 tando
 ne quel i
 mms fac
 titudinis
 capati
 more
 tpibus
 s nomic
 s cni
 effugent
 culant
 u illu m
 s xpi se
 atq m
 orde pifo
 nomen
 fuam
 nt ut uic
 erent
 idum
 clante
 u et fm
 aliamge
 ostes qui
 z templa
 duem
 illus feri
 Nonne
 futaco
 inimne
 troyanoro
 ia vlyes
 amedes
 ix et ali
 cay pa
 u roge
 alios
 ifmto
 mdeu
 quod
 vidit
 pi ene
 e af
 p i p
 m
 uabat
 et Ci
 stodes
 res troya
 ceur p
 romam
 idebant
 furren
 x succel
 nt mcede
 o pubeo

HISTORIA MAGISTRA VITAE EST

NR 132

Aleksandra Golik-Prus

HISTORIA MAGISTRA VITAE EST

**PODRĘCZNIK DO JĘZYKA ŁACIŃSKIEGO
DLA STUDENTÓW HISTORII**

Wydanie trzecie

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2012

[Kup książkę](#)

RECENZENCI WYDANIA PIERWSZEGO

Joanna Rostropowicz

Hubert Wolanin

SPIS TREŚCI

PRZEDMOWA	9
WSTĘP	11
PODSTAWOWA TERMINOLOGIA GRAMATYCZNA WRAZ ZE SKRÓTAMI	13

CZĘŚĆ I

LECTIO PRIMA

Alfabet, wymowa, iloczas, akcent	17
--	----

LECTIO SECUNDA VEL ALTERA

Deklinacja I. Czasownik sum, esse, fui — indicativus praesentis, imperfecti, futuri I activi; imperativus i infinitivus praesentis activi czasownika esse	20
---	----

LECTIO TERTIA

Podstawowe formy czasownika. Koniugacja 1 — infinitivus praesentis activi; indicativus praesentis, imperfecti, futuri I activi; imperativus praesentis activi. Accusativus cum infinitivo (ACI)	24
---	----

LECTIO QUARTA

Dativus possessivus. Deklinacja II. Koniugacja 2 — infinitivus praesentis activi; indicativus praesentis, imperfecti, futuri I activi; imperativus praesentis activi	27
--	----

LECTIO QUINTA

Koniugacja 3 — infinitivus praesentis activi; indicativus praesentis, imperfecti, futuri I activi; imperativus praesentis activi. Accusativus cum infinitivo	31
--	----

LECTIO SEXTA

Koniugacja 3 — czasowniki zakończone na -ī. Zaimki określające: is, ea, id; idem, eadem, idem oraz ipse, ipsa, ipsum. Przyimki. Accusativus cum infinitivo	33
--	----

LECTIO SEPTIMA

Koniugacja 4 — infinitivus praesentis activi; indicativus praesentis, imperfecti, futuri I activi; imperativus praesentis activi. Infinitivus praesentis passivi. Powtórzenie odmiany rzeczowników I i II deklinacji. Wyjątki rodzajowe	38
---	----

LECTIO OCTAVA

Zaimki osobowe i dzierżawcze. Powtórzenie wiadomości	42
--	----

LECTIO NONA

Indicativus perfecti, plusquamperfecti, futuri II (exacti) activi; infinitivus perfecti activi. Accusativus cum infinitivo	45
--	----

LECTIO DECIMA

Deklinacja III. Typ spółgłoskowy — rzeczowniki deklinacji III. Koniugacja 1 — *indicativus praesentis, imperfecti, futuri I passivi; imperativus i infinitivus praesentis passivi* . . . 49

LECTIO UNDECIMA

Deklinacja III. Typ samogłoskowy — rzeczowniki rodzaju nijakiego zakończone w nom. s. na -e, -al, -ar. Przymiotniki o jednym zakończeniu. Przysłówki w stopniu równym . . . 52

LECTIO DUODECIMA

Deklinacja III. Typ samogłoskowy — przymiotniki o trzech zakończeniach. Koniugacja 2 — *indicativus praesentis, imperfecti, futuri I passivi; imperativus i infinitivus praesentis passivi* . . . 56

LECTIO TERTIA DECIMA

Deklinacja III. Typ samogłoskowy — przymiotniki o dwóch zakończeniach. Superlativus przymiotników i przysłówek. Genetivus partitivus. Koniugacja 3 — *indicativus praesentis, imperfecti, futuri I passivi; imperativus i infinitivus praesentis passivi* . . . 59

LECTIO QUARTA DECIMA

Liczebniki. Ablativus temporis . . . 63

LECTIO QUINTA DECIMA

Deklinacja III. Typ mieszany. Participium praesentis activi. Gerundium. Koniugacja 4 — *indicativus praesentis, imperfecti, futuri I passivi; imperativus i infinitivus praesentis passivi* . . . 68

LECTIO SEXTA DECIMA

Coniunctivus — funkcje. Koniugacja 1 — *coniunctivus praesentis activi i passivi oraz czasownika esse. Comparativus przymiotników i przysłówek. Ablativus comparativus* . . . 73

LECTIO SEPTIMA DECIMA

Koniugacje 2—4 — *coniunctivus praesentis activi i passivi. Stopniowanie nieregularne przymiotników i przysłówek* . . . 77

LECTIO DUODEVICESIMA

Nominativus cum infinitivo (NCI) . . . 79

LECTIO UNDEVICESIMA

Deklinacja IV. Participia: *perfecti passivi, futuri activi, futuri passivi (gerundivum)*. . . 82

LECTIO VICESIMA

Indicativus perfecti, plusquamperfecti, futuri II passivi; infinitivus perfecti passivi . . . 86

LECTIO VICESIMA PRIMA (PRIMA ET VICESIMA)

Verba deponentia. Zaimek wskazujący *hic, haec, hoc; iste, ista, istud; ille, illa, illud* . . . 90

LECTIO VICESIMA ALTERA (ALTERA ET VICESIMA)

Deklinacja V. Ablativus absolutus . . . 94

LECTIO VICESIMA TERTIA (TERTIA ET VICESIMA)

Infinitivus futuri activi i passivi. Konstrukcje ACI oraz NCI — powtórzenie . . . 97

LECTIO VICESIMA QUARTA (QUARTA ET VICESIMA)

Składnia nazw miast. Zaimek względny *qui, quae, quod* oraz przeczący: *nemo, nihil* . . . 101

LECTIO VICESIMA QUINTA (QUINTA ET VICESIMA)	
Koniugacje 1—4 — coniunctivus imperfecti activi i passivi. Czasownik esse — coniunctivus imperfecti activi. Consecutio temporum. Zdania pytajne niezależne i zależne (zaimkowe i partykułowe)	104
LECTIO VICESIMA SEXTA (SEXTA ET VICESIMA)	
Coniunctivus perfecti, plusquamperfecti activi. Funkcje koniunktywu w zdaniach głównych	108
LECTIO VICESIMA SEPTIMA (SEPTIMA ET VICESIMA)	
Czasowniki possum, fero, fio — nieregularności odmiany. Zdania złożone współrzędnie .	112
LECTIO DUODETRICESIMA	
Zdania okolicznikowe warunku	116
LECTIO UNDETRICESIMA	
Coniunctivus perfecti, plusquamperfecti passivi. Zdania okolicznikowe celu i podrzędne dopełnieniowe	118
LECTIO TRICESIMA	
Coniugatio periphrastica passiva. Zdania okolicznikowe czasu	121
LECTIO TRICESIMA PRIMA (UNA ET TRICESIMA)	
Coniugatio periphrastica activa. Zdania okolicznikowe skutku i podrzędne podmiotowe .	123
LECTIO TRICESIMA ALTERA (ALTERA ET TRICESIMA)	
Czasowniki coepi, memini, odi. Imperativus futuri activi i passivi. Zdania okolicznikowe przyczyny	125
LECTIO TRICESIMA TERTIA (TERTIA ET TRICESIMA)	
Czasownik eo. Zdania okolicznikowe przyzwolenia	128
LECTIO TRICESIMA QUARTA (QUARTA ET TRICESIMA)	
Czasowniki volo, nolo, malo. Zdania okolicznikowe porównania	132
LECTIO TRICESIMA QUINTA (QUINTA ET TRICESIMA)	
Odmiana czasowników złożonych. Powtórzenie materiału. Zdania zaimkowe względne .	135

Część II

TABLICE GRAMATYCZNE	141
KALENDARZ RZYMSKI	145
TEKSTY — WYBÓR	148
LITERATURA	181
SŁOWNICZEK	183

PRZEDMOWA

Skrypt skierowany jest przede wszystkim do studentów historii studiów zarówno dziennych, jak i zaocznych, którzy rozpoczynają naukę języka łacińskiego. Układ materiału ma umożliwić zdobycie praktycznej umiejętności rozumienia tekstów omawianych również na zajęciach z nauk pomocniczych historii. Stąd materiał gramatyczny obejmuje najistotniejsze zagadnienia z fonetyki oraz fleksji i składni, a uwagę skoncentrowano na jego wielokrotnych repetycjach i wprowadzaniu pewnych nowych zagadnień gramatycznych nie na zasadzie jednokrotnego całościowego przedstawienia, lecz w sposób cząstkowy. W części I teksty łacińskie oparto na wyborze zdań ilustrujących omawiane zagadnienie gramatyczne, zaczerpniętych ze źródeł oryginalnych, w większości z wyboru tekstów średniowiecznych dokonanego przez Stanisława Krzyżanowskiego w *Album Paleographicum*. Taki dobór może budzić kontrowersje, ale wieloletnia praktyka dydaktyczna na Wydziale Historii potwierdza, że studenci łatwiej przyswajają język na bazie tego rodzaju zdań. Dla ułatwienia pracy z wielu zdań usunięto imiona własne, szczególnie w początkowych tekstach i zastąpiono je rzeczownikami pospolitymi.

Na każdą jednostkę metodyczną części I składa się kilka, w większości w tej samej kolejności powtarzających się partii, umożliwiających szybkie dotarcie do potrzebnego fragmentu materiału:

1. Krótki tekst — zawiera nowe formy i zjawiska językowe, które student poznaje pod kierunkiem prowadzącego. Tekst stanowi również propozycję do ćwiczenia fonetyki na zajęciach.

2. Słowniczek pod tekstami — zawiera słówka adekwatne do tekstu bez ogólnie przyjętych skrótów (lekcje 1—10). Taki sposób zapisu, choć może spotkać się z zarzutem zbytniego upraszczania pracy studentów, stał się odpowiedzią na ich postulaty; nierzadko bowiem na początku nauki odnalezienie słówek podanych według przyjętych schematów staje się problemem; w lekcjach 11—15 słówka podane są według zapisu słownikowego; w lekcjach 16—35 brak słówek pod tekstem i należy je odnaleźć w słowniczku na końcu podręcznika. Takie stopniowanie trudności ma służyć wyrobieniu umiejętności samodzielnej pracy potrzebnej w przyszłym tworzeniu bazy słówek, występujących w tłumaczonych tekstach łacińskich.

3. Preparacje i komentarz gramatyczny pozwalają utrwalić wiadomości zdobyte w czasie translacji tekstu i wprowadzają nowy materiał gramatyczny.

4. Ćwiczenie 1 i ćwiczenie 2 (*exercitatio 1* i *exercitatio 2*) — pomyślane są jako praca do samodzielnego wykonania w formie repetycji poznanego materiału gramatycznego lub translacji tekstu.

Konieczność umiejętnego korzystania przez studentów z różnych, dostępnych słowników zadecydowała o niezamieszczaniu w podręczniku jakiegokolwiek słowniczka, którego zawartość i tak byłaby zbyt uboga w stosunku do potrzeb. Zamieszczono jednak wykaz terminologii łacińskiej.

Część II podręcznika zawiera kolejno:

1. Tablice gramatyczne pozwalające na szybkie repetycje wybranego materiału, podane według różnego sposobu zapisu.

2. Poszerzony wybór fragmentów tekstów z prozy łacińskiej od starożytności do XIX wieku; tu zatem będzie można — w zależności od potrzeb — znaleźć w miarę pełną egzemplifikację tekstów historycznych.

3. Wykaz skrótów.

4. Wykaz źródeł pomocnych w nauce łaciny.

5. Słowniczek do lekcji 16—35.

WSTĘP

Łacina (łac. *lingua Latina* → ‘język łaciński’) to język indoeuropejski, wywodzący się z Lacjum (łac. *Latium*), krainy w starożytnej Italii. Łacina była językiem ojczystym Rzymian, a z czasem stała się językiem urzędowym całego Imperium Romanum. Najdawniejsze zabytki języka łacińskiego to inskrypcje i fragmenty praw czy pieśni kultowych.

Dla świata chrześcijańskiego językiem liturgicznym była greka, której znajomość na zachodzie imperium zaczęła szybko zanikać, w związku z czym w połowie IV wieku n.e. wprowadzono łacinę do liturgii, czemu wydatnie sprzyjało ułożenie na przełomie IV/V wieku n.e. przez św. Ambrożego łacińskiej liturgii mszy, tzw. ambrozjańskiej i dokonanie przez św. Hieronima kanonicznego przekładu *Biblii* na łacinę (tzw. *Wulgata*, od łac. *vulgata* → ‘rozpowszechniona’). Sobór watykański II utrzymał łacinę jako język liturgiczny Kościoła katolickiego, dopuściwszy jednak możliwość odprawiania mszy w językach narodowych „w drodze wyjątku”. Wiadomo jednak, że z czasem stało się to regułą.

Po upadku imperium i wybiciu się lokalnych dialektów do rangi pełnoprawnych języków łacina nadal pozostawała językiem międzynarodowym oraz językiem Kościoła katolickiego, choć począwszy od IX wieku zaczęła jednak z wolna tracić na znaczeniu, wypierana w literaturze i administracji zarówno przez języki lokalne, jak i przez inne języki międzynarodowe — początkowo francuski, później angielski. Do XVII wieku była wykorzystywana jako międzynarodowy język dyplomacji, a jako język wykładowy na wyższych uczelniach przetrwała do XIX wieku.

PODSTAWOWA TERMINOLOGIA GRAMATYCZNA WRAZ ZE SKRÓTAMI

Rodzaje:

Masculinum (m)	— rodzaj męski
Femininum (f)	— rodzaj żeński
Neutrum (n)	— rodzaj nijaki

Liczby:

Singularis (s.)	— liczba pojedyncza
Pluralis (pl.)	— liczba mnoga

Przypadki:

Nominativus (nom.)	— mianownik
Genetivus (gen.)	— dopełniacz
Dativus (dat.)	— celownik
Accusativus (acc.)	— biernik
Ablativus (abl.)	— narzędnik
Locativus (loc.)	— miejscownik
Vocativus (voc.)	— wołacz

Tryby:

Indicativus (ind.)	— tryb oznajmujący
Coniunctivus (con.)	— tryb łączący (przypuszczający, warunkowy)
Imperativus (imp.)	— tryb rozkazujący

Czasy:

Praesens (praes.)	— czas teraźniejszy
Imperfectum (impf.)	— czas przeszły bezwzględny niedokonany
Perfectum (perf.)	— czas przeszły bezwzględny dokonany

- Plusquamperfectum (pperf.) — czas przeszły względny (uprzedni) wyraża czynność przeszłą, wcześniejszą od innej czynności przeszłej
- Futurum I (primum) (fut. I) — czas przyszły bezwzględny
- Futurum II (exactum) (fut. II) — czas przyszły względny (uprzedni) wyraża czynność przyszłą, wcześniejszą od innej czynności przyszłej

Strony:

- Activum (act.) — strona czynna
- Passivum (pass.) — strona bierna

Nomina verbalia:

- Infinitivus (inf.) — bezokolicznik
- Participium (part.) — imiesłów
- Gerundium (ger.) — rzeczownik czasownikowy

Na okładce i stronach działowych wykorzystano – dzięki uprzejmości Dyrekcji – skany rękopisów, znajdujących się w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej

REDAKTOR
Katarzyna Więckowska

PROJEKTANT OKŁADKI I STRON DZIAŁOWYCH
Tomasz Gut

REDAKTOR TECHNICZNY
Małgorzata Pleśniar

KOREKTOR
Lidia Szumigała

SKŁAD I ŁAMANIE
Edward Wilk

Copyright © 2012 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 1644-0552
ISBN 978-83-226-1949-0
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-8012-541-4
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie III. Ark. druk. 12,0. Ark. wyd. 11,0.
Papier offset. kl. III, 90 g Cena 16 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: SOWA Sp. z o.o.
ul. Hrubieszowska 6a, 01-209 Warszawa

ALEKSANDRA GOLIK-PRUS *HISTORIA MAGISTRA VITAE EST*

Cena 16 zł

ISSN 1644-0552

[Kup książkę](#) ISBN 978-83-8012-541-4